

Методичні рекомендації щодо організації науково-дослідницької діяльності та орієнтовні напрями і теми науково-дослідницьких робіт учнів Малої академії наук України секції «Соціологія» відділення філософії та суспільствознавства, надані Інститутом соціології НАН України

1. Особливості вибору теми науково-дослідницької роботи

Соціологічний погляд на свої країну, регіон, місто, школу допоможе учням визначитися із найбільш актуальними соціальними проблемами та явищами, які потребують дослідження. Проблематика науково-дослідницьких робіт учнів може торкатися будь-яких соціологічних питань, зокрема соціально-економічних, соціально-культурних, соціально-екологічних та інших, які досліджуються на рівні школи, міста (села), району, регіону, країни.

Обираючи напрям і тематику соціологічної роботи учень має звернути увагу на такі особливості:

- ✓ актуальність та важливість проблематики;
- ✓ можливість емпіричного підтвердження/спростування;
- ✓ інтерес до вивчення обраної проблематики.

Основні принципи формулювання теми роботи:

- *емпіричні* (конкретно-соціологічні), що, по-перше, наявні як реально існуючі предмети і, по-друге, підлягають вимірюванню (за принципом «більше – менше», «присутні – відсутні»);
- *теоретичні* (теоретико-методологічні), що носять узагальнений характер.

Дослідницькі роботи у конкретних наукових галузях поділяються на три основні типи:

- 1) *теоретичний*, коли автор вдається до узагальнення стану будь-яких речей;
- 2) *емпіричний* (конкретно-соціологічний), коли аналізується та чи інша сторона предметної дійсності шляхом її кількісного вимірювання;

3) *методологічний*, коли аналізуються методи, за допомогою яких вирішується та чи інша проблема дослідження.

Крім трьох основних типів дослідницьких робіт існують й інші:

описовий – висвітлюються різноманітні підходи вчених до аналізу обраної автором теми або той чи інший стан речей без їхньої узагальненої оцінки;

пошуковий – спрямований на визначення (уточнення) проблеми дослідження та вірогідні напрямки її вирішення;

порівняльний – собою коли порівнюються результати досліджень різних авторів одного й того ж предмету або несхожих між собою предметів за тією чи іншою єдиною для них ознакою.

2. Початковий понятійний апарат досліджень

Приступаючи до написання науково-дослідницької роботи, учні мають освоїти основні поняття у межах обраної галузі, напряму, тематики. Рекомендуємо учням та їх керівникам для ознайомлення з основними поняттями соціології звернутися до навчальних підручників та посібників із соціології, у яких ретельно та структуровано розглядаються основні соціологічні поняття, у тому числі за різними напрямками соціологічного дослідження.

Список рекомендованої літератури

1. *Макеєв С.О.* Соціологія : навч. посіб. / за ред. *С. О. Макеєва*. – К. : Українська енциклопедія ім. М. П. Бажана, 1999. – 344 с.
2. *Гидденс Ентони.* Социология / *Э. Гидденс*. – 2-е изд., полн. перераб. и доп. – М. : Едиториал УРСС, 2005. – 632 с.
3. *Штомка П.* Социология социальных изменений / *П. Штомка*. – М. : Аспект Пресс, 1996.
4. *Штомка П.* Социология. Анализ современного общества / *П. Штомка*. – М. : Логос, 2005.

5. *Черниш Н.* Соціологія : курс лекцій / *Н. Черниш* [Львівський національний університет імені Івана Франка]. – вид. 4-е, перероб. і доп. – Львів : Кальварія, 2004. – 543 с.
6. *Лукашевич М. П.* Соціологія : підручник / *М. П. Лукашевич, М. В. Туленков.* – К. : Каравела, 2004. – 456 с.
7. *Макеєв С. О.* Соціологія / *С. О. Макеєв.* – К. : Українська енциклопедія, 1999. – 344 с.
8. *Общая социология : хрестоматия / сост. А. Г. Здравомыслов, Н. И. Лапин ; пер. В. Г. Кузьминов ; под общ. ред. Н. И. Лапина* – М. : Высш. гик., 2006. – 783 с.
9. *Головаха Е.И.* Социологическое знание: специфика, критерии научности и перспектива развития / *Е. Головаха // Социология: теория, методы, маркетинг.* – 2004. – № 1. – 5–14 с.
10. *Панина Н. В.* Избранные труды по социологии : в 3-х т. – Том I. – Вопросы теории, методологии, технологии социологического исследования и профессиональная этика / *Н. В. Панина ; сост., ред., вступ. статья Е. И. Головахи.* – К. : Факт, 2008. – 472 с.
11. *Панина Н. В.* Избранные труды по социологии : в 3-х т. / *Н. В. Панина ; сост. и ред. Е. И. Головахи. / Т. II. – Теория, методы и результаты социологического исследования образа жизни, психологического состояния и социального самочувствия населения.* – К. : Факт, 2008. – 312 с.
12. *Добреньков В. И.* Социология : в 3-х т. / *В. И. Добреньков, А. И. Кравченко* [Социологический факультет МГУ им. М. В. Ломоносова]. – Т. 1. – Методология и история социологии. Т. 2 – Социальная стратификация и мобильность. – Том 3. – Социальные институты и процессы.
13. *Добреньков В. И.* Методы социологического исследования / *В. И. Добреньков, А. И. Кравченко.* – М. : ИНФРА-М, 2004. – 768 с.
14. *Добреньков В. И.* Социология : ученик / *В. И. Добреньков, А. И. Кравченко.* – М. : ИНФРА-М, 2001. – 624 с.
15. *Панина Н.* Технология социологического исследования / *Н. Панина.* – К., 1996.

16. Ядов В. Стратегия социологического исследования / В. Ядов. – М., 2007.
17. Страусс А., Корбин Дж. Основы качественного исследования / А. Страусс, Дж. Корбин. – М., 2001.

3. Особливості застосування різних методів дослідження в учнівських науково-дослідницьких роботах відповідно до профілю відділення

У науково-дослідницьких роботах *методи дослідження мають застосовуватися у три етапи:*

1) на основі мінімального розуміння предмета (процесу), що вивчається, потрібно спочатку скласти загальне теоретичне уявлення про досліджуваний предмет (процес), а потім розробити методiku (технологію) емпіричного (конкретно-соціологічного) дослідження та експериментального інструментарію дослідження;

2) власне емпіричне дослідження з виявленням кількісних параметрів тих чи інших сторін досліджуваного об'єкта (предмета) та його змін;

3) повернутися до уможливної теорії з метою внесення тих чи інших поправок, а також перевірки наукових гіпотез (якщо вони були).

Отже, соціолог має користуватися *методом теоретичного аналізу, методом висунення теоретичних гіпотез* (якщо для цього є підстави), *методом емпіричної (експериментальної) перевірки* та *методом повторного теоретичного аналізу* на підставі емпіричних (експериментальних) коригувань.

Під час написання науково-дослідницької роботи із соціології застосовується такий *метод дослідження*, як аналіз теоретико-методологічних підходів до проблеми. *Кількісні методи:* опитування громадської думки, аналіз статистичних даних. *Кількісно-якісні методи:* експертне опитування, контент-аналіз, спостереження, включене спостереження. *Якісні методи:* глибинне інтерв'ю, фокус-групове інтерв'ю, case-study.

4. Актуальність і новизна учнівської роботи

Актуальність і новизна науково-дослідницької роботи учнів мають обґрунтовуватися з учнівсько-молодіжного погляду на те, що відбувається з Україною та в Україні, та з урахуванням їхньої думки щодо минулих подій, подій сьогодення та можливого майбутнього.

Новизна може кваліфікуватись як:

- 1) опис чи вивчення певної проблеми чи явища, феномену, який маловивчений у певній сфері (наприклад у сфері культури і комунікацій);
- 2) постановка і перевірка оригінальності гіпотез;
- 3) розробка і апробація методів вирішення поставленої проблеми;
- 4) отримання цікавих, значимих висновків.

Список рекомендованої літератури

1. <http://socioline.ru> – соціологічна література.
2. <http://www.twirpx.com/file/182975/> – підручники.
3. <http://www.ecsoc.ru/> – велика кількість посилань на найрізноманітніші джерела наукової інформації (статті, книги, електронні ресурси тощо).
4. <http://www.i-soc.com.ua> – сайт Інституту соціології Національної Академії Наук України.
5. <http://corp.fom.ru/> – сайт фонду “Общественное мнение” (ФОМ).
6. <http://www.socd.univ.kiev.ua/> – сайт факультету соціології Київського національного університету ім. Т. Г. Шевченка.
7. <http://www.sociology.kharkov.ua/> – соціологічний сайт Харківського Національного Університету ім. Кармазіна.
8. http://i-soc.com.ua/institute/el_library.php – видання Інституту соціології Національної Академії Наук України.
9. *Журнал Інститут соціології НАНУ: “Соціологія: теорія, методи, маркетинг”*.

Періодичні видання

1. [Українське суспільство 1992-2006. Соціологічний моніторинг](#) / За ред. д.е.н. В.М.Ворони, д.соц.н. М.О.Шульги. - К.: ІС НАНУ, 2006.

2. [Соціальні виміри суспільства. Випуск 9](#) – К.: 2006, Інститут соціології НАН України.
3. Чорнобиль і соціум. Вип. 1–13, 1994–2007.
4. <http://i-soc.com.ua/institute/public.php> – роботи співробітників Інституту соціології в певних галузях
5. *Захарченко М. В.* Історія соціології (від античності до початку ХХ ст.) / *Захарченко М. В., Погорілий О. І.* – К. : Либідь, 1993. – 335 с.
6. *Ручка А.О.* Курс історії теоретичної соціології : посібник / *Ручка А. О., Танчер В. В.* – К. : Наук. думка, 1995. – 223 с.
7. *Мор Т.* Утопія / *Мор Т., Кампанелла Т.* ; [пер. з лат.] // Утопія. Місто Сонця. – К. : Дніпро, 1988. – С. 16–114.
8. *Дюркгейм Э.* Социология. Ее предмет, метод, предназначение / *Дюркгейм Э.* ; пер. с франц. – М. : Канон, 1995. – 352 с.
9. *Энгельс Ф.* Становище робітничого класу в Англії. З власних спостережень і достовірних джерел [Твори] / *Маркс К., Энгельс Ф.* ; пер. з 2-го рос. вид. – К. : Держполітвидав УРСР, 1958. – Т. 2. – С. 221–494.
10. *Тьоніс Ф.* Спільнота та суспільство. Основні поняття чистої соціології / *Тьоніс Ф.* ; пер. з нім. – К. : Дух і літера, 2005. – 262 с.
11. *Бек У.* Что такое глобализация? Ошибки глобализма – ответы на глобализацию / *Бек У.* ; пер. с нем. – М. : Прогресс-Традиция, 2001. – 304 с.
12. *Леш С.* Соціологія постмодернізму / *Леш С.* ; пер. з англ. – Львів : Кальварія, 2003. – 344 с.
13. *Тернер Дж.* Структура социологической теории / *Тернер Дж.* ; пер. с англ. – М. : Прогресс, 1985. – 471 с.
14. Українське суспільство на порозі третього тисячоліття : [колективна монографія] / за ред. *М. О. Шульги.* – К. : Ін-т соціології НАН України, 1999. – 668 с.

Проблеми глобалізації (головні сайти)

1. Війна і мир– <http://www.warandpeace.ru/>
2. Global Labour Column – <http://column.global-labour-university.org/>

3. Foreign Policy In Focus – <http://www.fpif.org/>
4. Centre for Research on Globalization – <http://www.globalresearch.ca>
5. Z Communications – <http://www.zcommunications.org/>
6. Labour Start – <http://www.labourstart.org/>
7. Globalization – <http://globalization.icaap.org/>
8. Global Issues – <http://www.globalissues.org/>
9. Center for Economic and Policy Research – <http://www.cepr.net/>
10. Resources for the Global Labor Movement
<http://www.globallaborstrategies.org/>
11. United Nations – <http://www.un.org/>
12. United Nations Information Centres – <http://unic.un.org/>
13. International Labour Organization – <http://www.ilo.org/global>
14. World Health Organization – <http://www.who.int/en/>
15. UNESCO – <http://www.unesco.org/new/en/unesco/>
16. The **Globalization Website** –
<http://www.sociology.emory.edu/globalization/>
17. Globalization Step-by-Step – <http://msdn.microsoft.com/en-us/goglobal>
18. AlertNet – The World Humanitarian News Site –
<http://www.trust.org/alertnet/>
19. International Strategic Analysis – <http://www.isa-world.com/>
20. White House official site – <http://www.whitehouse.gov/>
21. The European Union's official site – <http://europa.eu/>
22. The CIA World Factbook – <https://www.cia.gov/library/publications/>
23. World News – <http://wn.com/>
24. Centre for the Study of Global Governance, LSE –
<http://www2.lse.ac.uk/globalGovernance>.

5. Орієнтовні напрями та теми науково-дослідницьких робіт

| Відділення філософії та суспільствознавства. Секція «Соціологія» | | |
|---|---------------------------|-----------------------|
| № | Орієнтовні напрями | Актуальні теми |
| з/ | наукових | |

| п | досліджень | |
|---|--|--|
| 1 | Актуальні проблеми економічної соціології | <p>Вплив економічної культури на розвиток суспільства.</p> <p>Пошук індикаторів економічної ментальності населення.</p> <p>Сучасні дослідження соціальної ефективності економіки.</p> <p>Гуманістичний підхід до аналізу сучасних економічних процесів та явищ</p> |
| 2 | Стан та перспективи розвитку підприємництва в Україні | Особистісні якості процвітаючого підприємця сучасної України |
| 3 | Різновиди економічної поведінки особистості за сучасних умов її діяльності | Який тип економічної поведінки громадян України є домінуючим у сучасних умовах? |
| 4 | Шляхи і напрями приватизації державного майна в Україні | Приватизація України: за і проти |
| 5 | Працевлаштованість в Україні | Соціальний портрет молодого киянина, його працевлаштованість |
| 6 | Проблеми екологічної соціології та соціології довкілля | <p>Суперечності між рівнем екологічної стурбованості та практичною екологічною діяльністю (на різних рівнях).</p> <p>Соціальна структура екологічної діяльності.</p> <p>Рівень готовності до практичної екологічної діяльності на місцевому рівні.</p> <p>Екологічна культура мешканців України.</p> <p>Визначення основних чинників забруднення</p> |

| | | |
|----|---|--|
| | | <p>природи за місцем проживання.</p> <p>Проблеми відродження життєдіяльності постраждалих від Чорнобильської катастрофи</p> |
| 7 | Соціальні ризики та соціальна нерівність | <p>Соціальні ризики та шанси їх подолати.</p> <p>Соціальна адаптація людини до складних життєвих ситуацій: сутність та складові.</p> <p>Нерівність в отриманні освіти: причини та наслідки.</p> <p>Доступ до Інтернету як фактор подолання інформаційно-комунікаційної нерівності</p> |
| 8 | Актуальні проблеми міграційних процесів | <p>Міграційні проблеми в Україні.</p> <p>Причини виїзду заробітчачан за кордон.</p> <p>Ставлення до мігрантів в Україні</p> |
| 9 | Соціальні ролі, статуси та взаємодії | <p>Проблема лідерства учнівських груп.</p> <p>Життєві плани учнівської молоді.</p> <p>Особливості соціальної адаптації підлітків.</p> <p>Девіантна поведінка школярів: соціальні причини та наслідки.</p> <p>Особливості рольової взаємодії учня та педагога</p> |
| 10 | Актуальні питання соціології конфлікту (конфліктології) | <p>Особливості вирішення соціальних конфліктів у регіоні.</p> <p>Соціальні причини конфлікту: учень – вчитель.</p> <p>Соціальні наслідки конфлікту: діти – батьки.</p> <p>Соціальний конфлікт: підліток – вулиця.</p> <p>Соціальні аспекти побутового конфлікту (конфлікт у сім'ї).</p> <p>Вживання підлітками алкоголю як соціальний конфлікт.</p> <p>Паління як форма соціального протесту.</p> <p>Соціальні (соціально-економічні, соціально-культурні) причини агресивної поведінки сучасних підлітків</p> |

| | | |
|----|---|---|
| 11 | Дослідження культурних потреб населення | Молодіжні субкультури в сучасному суспільстві |
| 12 | Дослідження цінностей сучасної культури | Культура спілкування в Інтернеті. Фотографії дідусевого альбому як спосіб репрезентації сімейних цінностей |
| 13 | Дослідження культурних орієнтацій населення | Вільний час старшокласників |
| 14 | Культурне середовище школи та учнівської спільноти. Соціальне структурування школи та учнівської спільноти. Особистість сучасного українського учня: цінності та атитюди. Соціальні процеси в учнівському середовищі | Особливості політичної (економічної, релігійної, громадянської) свідомості учнів (молоді). Тенденції та механізми соціально-статусного розшарування учнівського колективу. Чинники адаптації учнів до умов навчальної діяльності у старших класах. Учнівські субкультури: цінності, норми, традиції, звичаї, ідеології та взірці поведінки. Можливості та перспективи учнівського самоврядування у сучасній школі. Громадянське суспільство очима молоді (соціологічний погляд). Професійне самовизначення сучасної учнівської молоді. Престиж професій – погляд сучасної молоді. Чинники та наслідки конфліктів в учнівському середовищі. Сучасні інформаційно-комунікаційні технології у житті учнівської молоді. Функції та дисфункції громадської думки у соціальному середовищі школи. Кіномистецькі (літературні, музичні та ін.) уподобання учнівської молоді |

| | | |
|----|-----------------------|---|
| 15 | Проблеми глобалізації | <p>Сучасна політична глобалізація і національний суверенітет.</p> <p>Культурно-цивілізаційні аспекти сучасної глобалізації.</p> <p>Формування глобального інформаційного простору в сучасному світі.</p> <p>Зростання соціально-економічної нерівності в сучасному глобальному світі.</p> <p>Роль і місце України в сучасному світі в умовах глобалізації.</p> <p>Перспективи інтеграції/реінтеграції України в глобальному світі.</p> <p>Інтернет як фактор інтеграції (економічної, культурної, політичної) у глобальний світ</p> |
|----|-----------------------|---|